

Archeologienota met beperkte samenstelling Berendrecht (Antwerpen) – Magershoek

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/12

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	7
2.3	Onderzoeksopdracht	7
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	7
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	9
2.3.3	Werkwijze	11
2.4	Assessmentrapport	12
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	12
2.4.2	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	15
2.4.3	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	16
3	Samenvatting.....	17
4	Bibliografie	18
4.1	Publicaties	18
4.2	Websites.....	18
5	Bijlagen	19
5.1	Archeologische periodes	19
5.2	Plannenlijst	19

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

Omdat de confrontatie tussen de toekomstige werken en één doorslaggevend aspect aantoont dat geen verdere maatregelen nodig zijn, betreft het een archeologienota met beperkte samenstelling.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018A322

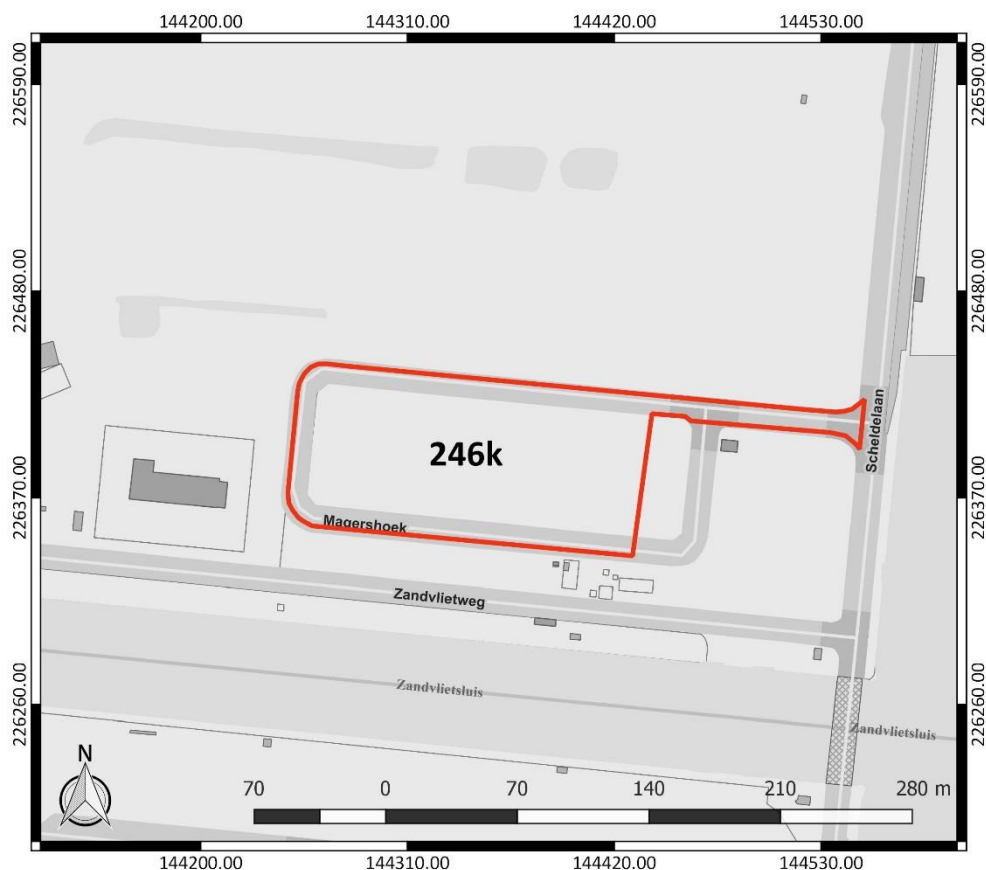
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Antwerpen, Berendrecht, Magershoek, Zandvlietsluis

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 144553, 226422
- 144430, 226339
- 144247, 226367
- 144262, 226441

Kadastraal plan:

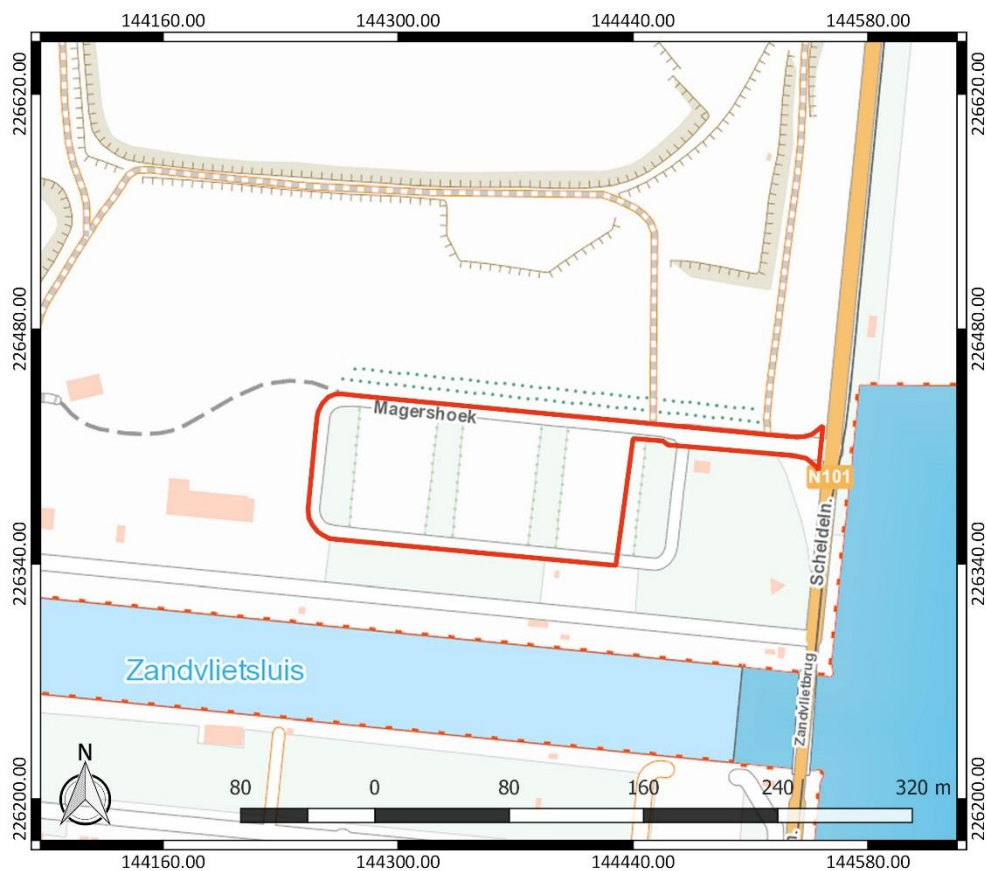

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Antwerpen, Afdeling 20, sectie D, nummer 246k (partim) en openbaar domein

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 17746 m²

Topografische kaart:

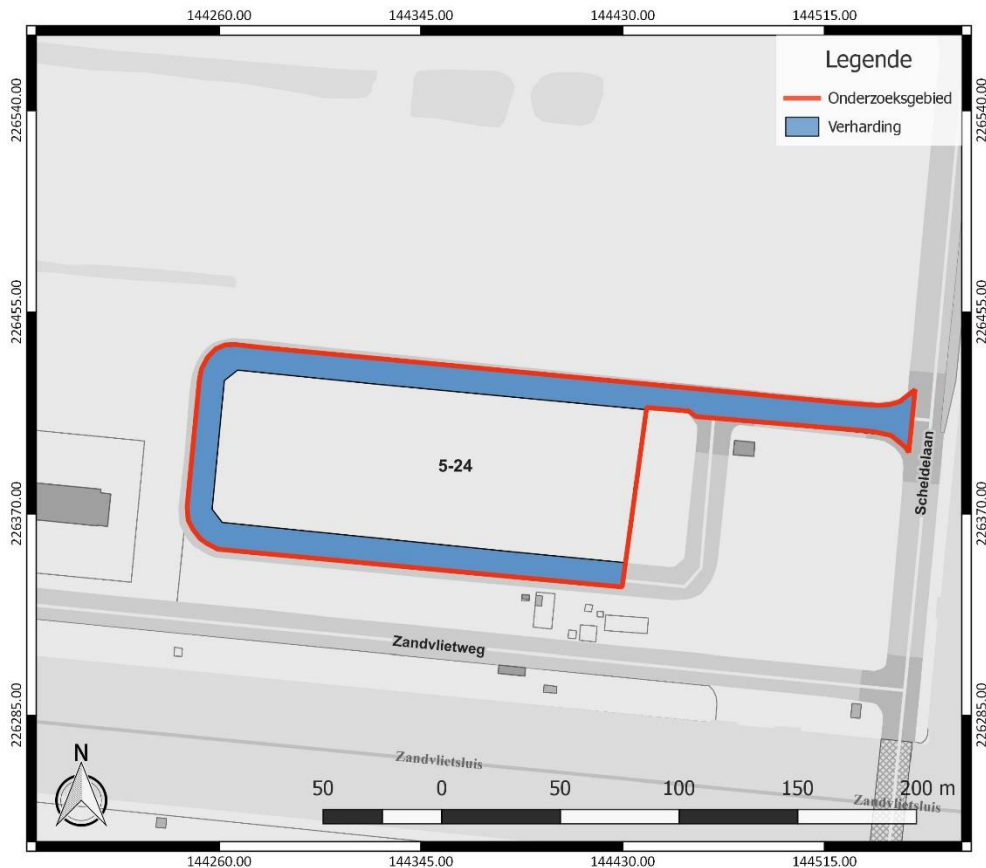

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 26/01/2018 – 02/02/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, poldergebied, havengebied, opgehoogd terrein

Verstoorde zones: Er bevinden zich verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

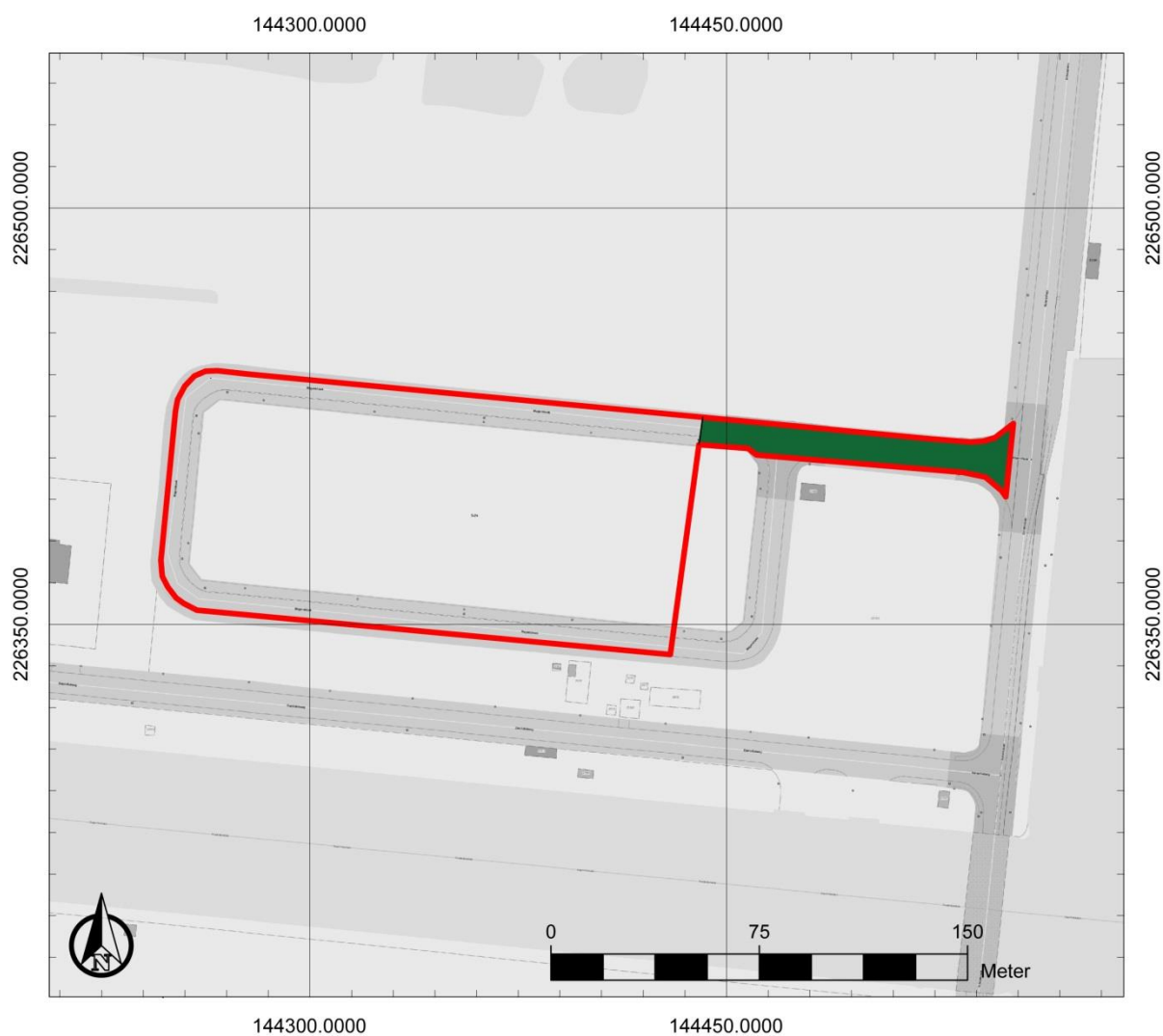
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Wat is de landschapshistoriek van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: Zone 2b blijft ongewijzigd. Hier worden geen bodemingrepen gepland. Het betreft een zone van ca. 830 m².

Figuur 4: Overzicht van het onderzoeksgebied met in groen aanduiding van de zone waar geen bodemingrepen gepland worden. Onderkaart: GRB

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Het project betreft terreinaanleg tot wegen en inspecteren van containers, het rooien van 22 bomen, de heraanleg van de verharding en het plaatsen van 2 weegbruggen voor containers, evenals de voorziening van een aan- & afmeldkantoor en het plaatsen van jerseys.

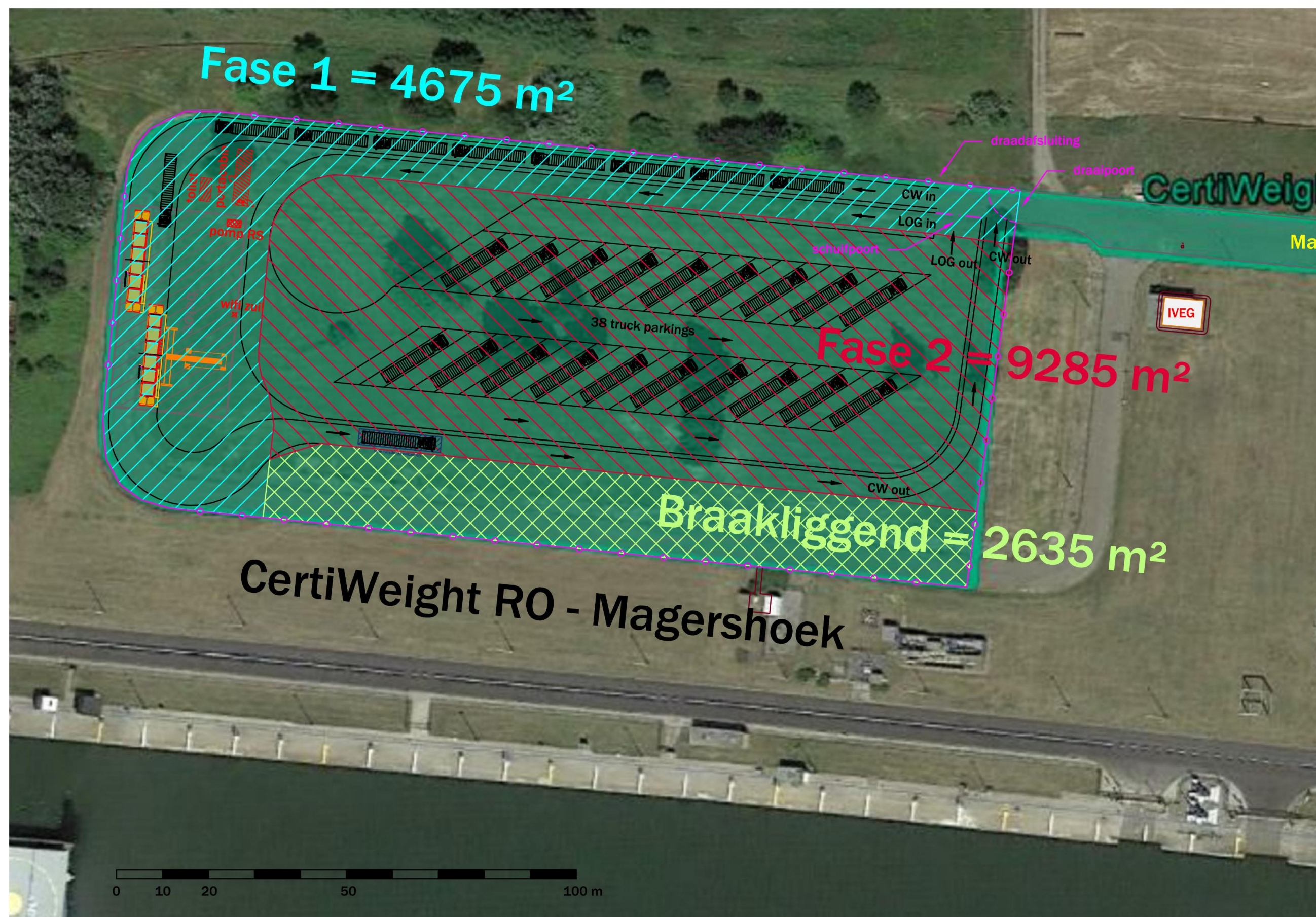
De zuidelijk gelegen wegenis wordt afgebroken en blijft onverhard. Het project zal worden gerealiseerd in twee fasen, waarbij in fase 1 de noordelijke toegangsweg wordt ontwikkeld in functie van de te voorziene weegbruggen. In fase 2 wordt de centrale zone verder verhard voor de inspectie van trailers met lege container. Ter hoogte van de verbindingsweg wordt over een oppervlakte van ca. 323 m² de verharding vernieuwd. In een zone van ca. 830 m² worden geen bodemingrepen gepland (zie hoofdstuk 2.3.1). De nieuwe verharding wordt aangebracht boven het bestaande peil. Maximaal ca. 15 cm van de bestaande verharding wordt verwijderd. Daarop wordt een steenslagfundering aangelegd van ca. 30 cm en ca. 10 cm asfalt.

Er wordt op eigen terrein een wachtzone voorzien voor minstens 18 vrachtwagens. Verder is een zone met parkeergelegenheid voor 38 lege containers voorzien in fase 2. Voor eigen personeel (beperkt tot 4 à 5 werknemers) is een parkeerplaats voorzien voor min. 5 wagens. Tevens wordt de nodige ruimte voor fietsstallingen voorzien. Het terrein wordt rondom rond afgesloten door een 2m hoge draadafsluiting.

Het project voorziet een vrijstaand kantoorcontainer (aan- en afmeldzone) met afmeting 3.26x2.5 m met een hoogte van 6 m en plat dak. De plaatsing van een toiletunit & portacabine (aan- en afmeldzone) heeft een oppervlakte van nagenoeg 40 m². Alhoewel niet verplicht, is een regenwaterput van 3.000 l voorzien. Het aan- en afmeldkantoor wordt boven de asfaltverharding geplaatst. De regenwaterput zal max. tot 2,80 m onder het maaiveld uitgegraven worden. Voor de weegbruggen wordt een funderingszool van max. 40 cm onder het maaiveld voorzien.

Het oppervlaktewater van het terrein wordt opgevangen in een ondergrondse bufferbekken, verder vertraagd afgevoerd en naderhand gezuiverd via een KWS met een coalescentieafscheider. Pas na volledige zuivering worden beide putten aangesloten op de bestaande straatriolering. Voor de buffervoorziening wordt een afgraving van ca. 1,40 m voorzien. Voor de riolering zal een uitgraving van ca. 1,40 m tot maximaal 1,70 m diepte plaatsvinden in functie van de aansluiting op de bestaande riolering.

Het reliëf wordt niet aanzienlijk gewijzigd, net zo min als de bodemsamenstelling. De aanvraag voorziet enkel een beperkte, plaatselijke normalisatie.

Figuur 5: Ontwerpplan

2.3.3 Werkwijze

Een archeologienota met beperkte samenstelling mag worden opgesteld omdat de confrontatie tussen de toekomstige werken en één doorslaggevend aspect van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied, de historische beschrijving of de bespreking van het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader aantoont dat geen verdere maatregelen nodig zijn.³

Deze archeologienota met beperkte samenstelling wordt opgesteld met betrekking tot werkzaamheden op een terrein dat binnen opgehoogde gronden valt (zie verder). De onderliggende bodem zal niet geraakt worden bij de werken. Hierdoor kan met aantoonbare zekerheid gesteld worden dat de toekomstige werken geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventueel aanwezige archeologische erfgoed. Het assessmentrapport blijft daarom beperkt tot het doorslaggevende aspect uit de beschrijving van de landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.

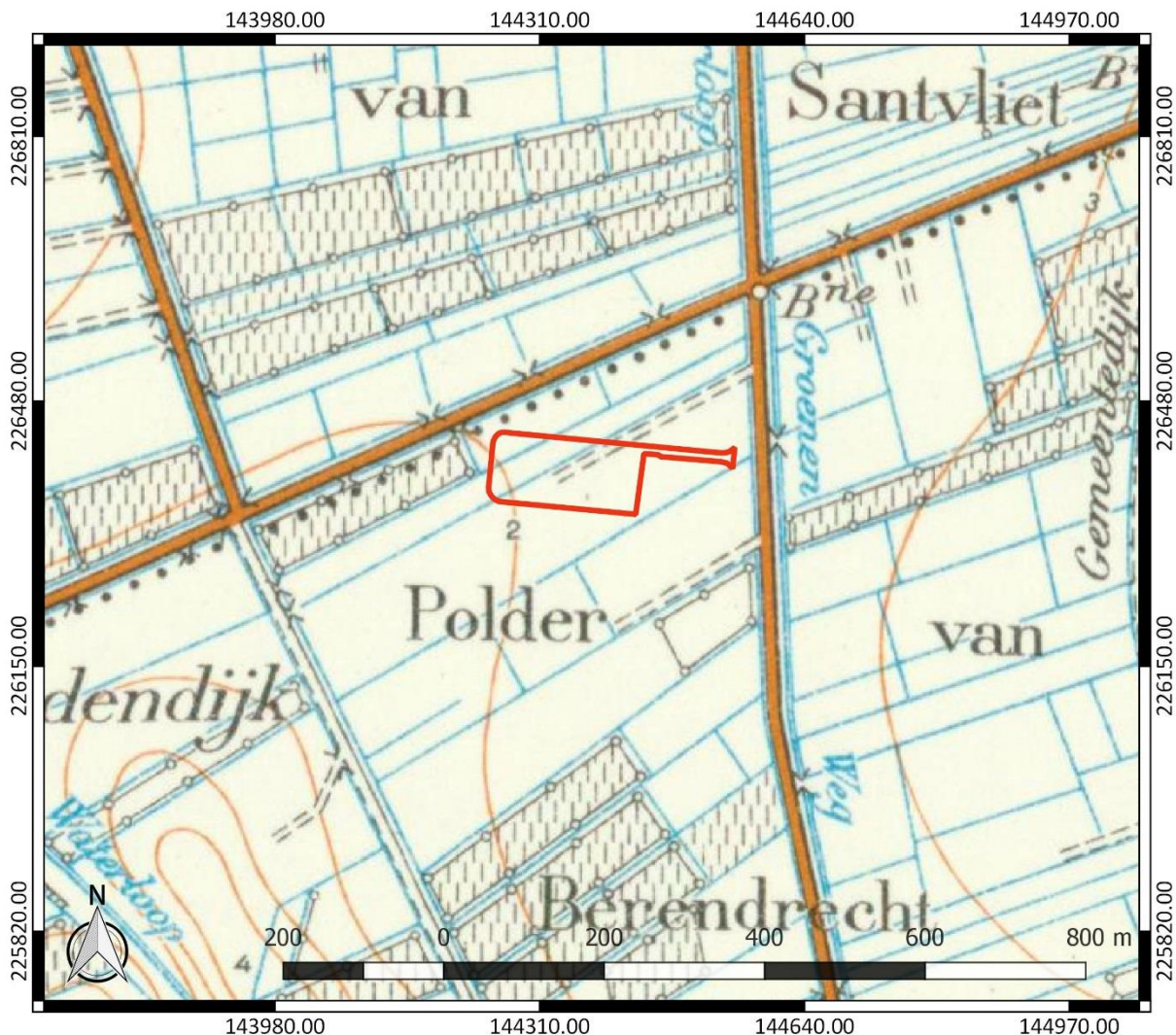
³ Code van Goede Praktijk 2.0, 106

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen in het noordelijke deel van de Scheldepolders. Het polderlandschap is laaggelegen en doorgaans vlak. De gemiddelde topografische ligging bedroeg oorspronkelijk 0,8 tot 4,5 m TAW. Door de permanente uitbreiding van de Antwerpse Haven, met name op de rechteroever van de Schelde – waar het onderzoeksgebied gelegen is – is het gebied opgehoogd tot ca. 8 m. Het oorspronkelijke polderlandschap is slechts fragmentarisch bewaard gebleven.⁴

Berendrecht werd in 1958 door Antwerpen geannexeerd in het kader van de havenuitbreidingen. Het zogenaamde "Tienjarenplan" (1957-1966) met betrekking tot de havenuitbreiding zorgde voor een grondige uitzichtwijziging van het gebied. De aanleg van de Zandvlietsluis, juist ten zuiden van het onderzoeksgebied, maakte deel uit van dit project. In 1988 werd ook de nabijgelegen Berendrechtsluis ingehuldigd. Door de aanleg van industrieterreinen verdween de vruchtbare poldergrond van de zogenaamde polder van Berendrecht onder een opgespoten zandlaag van 6 m hoogte.⁵

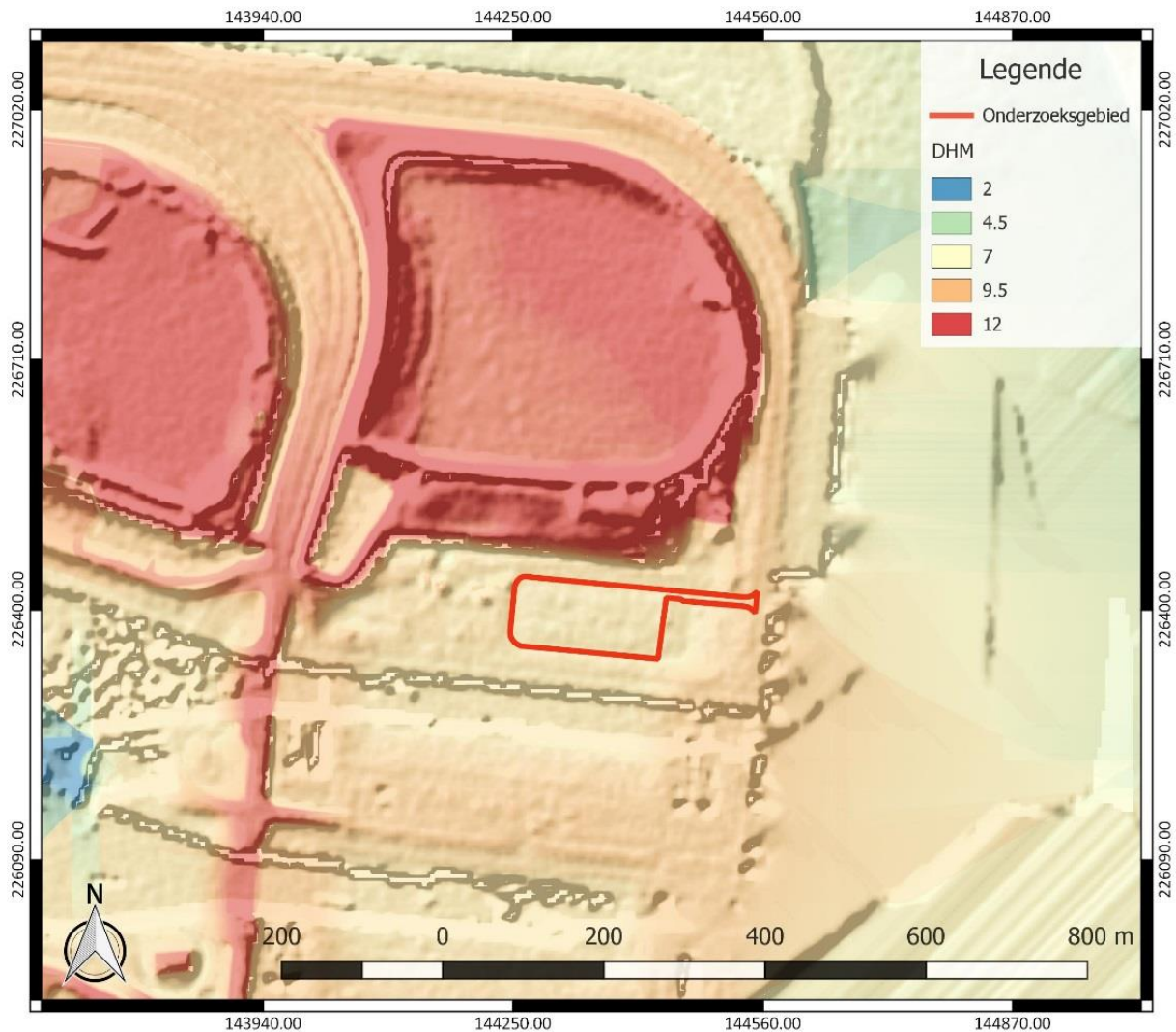

Figuur 6: Topografische kaart uit 1928 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

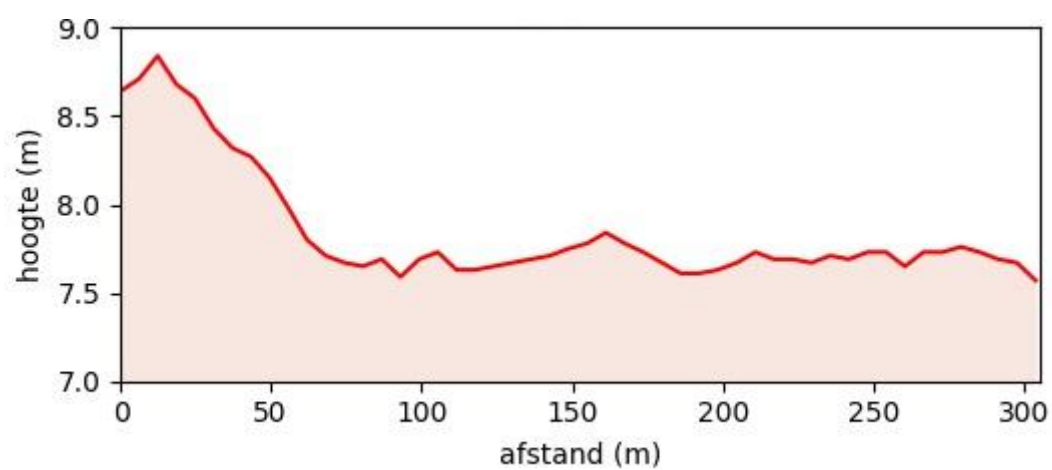
⁴ Bogemans 1997, 3-4

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Berendrecht [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120650> (geraadpleegd op 29 januari 2018)

Op een topografische kaart uit 1928 is te zien dat het onderzoeksgebied zich in het laaggelegen poldergebied van de Polder van Berendrecht bevond (Figuur 6). De kaart toont dat het onderzoeksgebied te situeren was op een hoogte van ca. 2 à 3 m TAW. Op een recente versie van het digitaal hoogtemodel (Figuur 7) is te zien dat dit niet langer het geval is en dat het terrein opgehoogd werd. Het onderzoeksterrein ligt vandaag de dag op een hoogte van ca. 7,6 tot 8,8 m TAW (Figuur 8). Dit betekent dat het terrein in het verleden minimaal ca. 4,6 m opgehoogd werd.

Figuur 7: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 8: Huidig hoogteverloop van noordoost naar west (www.geopunt.be/kaart)

2.4.2 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Wat is de landschapshistoriek van het terrein?

Het onderzoeksgebied maakte deel uit van het polderlandschap van de Scheldepolders. In de jaren 50 en 60 van de 20ste eeuw werd het terrein in gebruik genomen als havengebied. De poldergronden werden opgespoten en verdwenen. Het onderzoeksterrein werd daarbij minimaal ca. 4,6 m opgehoogd.

Wat is de impact van de geplande werken?

De diepste bodemingrepen die op het terrein gepland worden, kennen een verstoringsdiepte van ca. 2,80 m onder het maaiveld. We konden aantonen dat het terrein in het verleden minimaal ca. 4,6 m opgehoogd werd. Het oorspronkelijke bodemarchief wordt bijgevolg niet geraakt door de geplande werken op het terrein.

2.4.3 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Na het uitgevoerde bureauonderzoek blijkt geen verder archeologisch vooronderzoek nodig, omdat een gemotiveerde uitspraak gedaan kan worden over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.

De geplande werken blijken geen verstoring van het oorspronkelijke bodemarchief te veroorzaken. Het oorspronkelijke bodemarchief kan zonder bijkomende maatregelen in situ bewaard blijven. Er worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek heeft betrekking op gebied met opgehoogde gronden. Het terrein maakte oorspronkelijk deel uit van poldergebied. In het verleden werd het terrein minimaal ca. 4,6 m opgehoogd en opgenomen binnen het havengebied.

Uit de afweging van de geplande bodemingrepen blijkt dat het oorspronkelijke bodemarchief niet geraakt en bedreigd wordt in het kader van de vergunningsaanvraag waarin de archeologienota kadert. Omwille daarvan worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1997: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 1-7 Essen - Kapellen*, Brussel.

Code van Goede Praktijk 2.0

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroenderfgoed.be/>

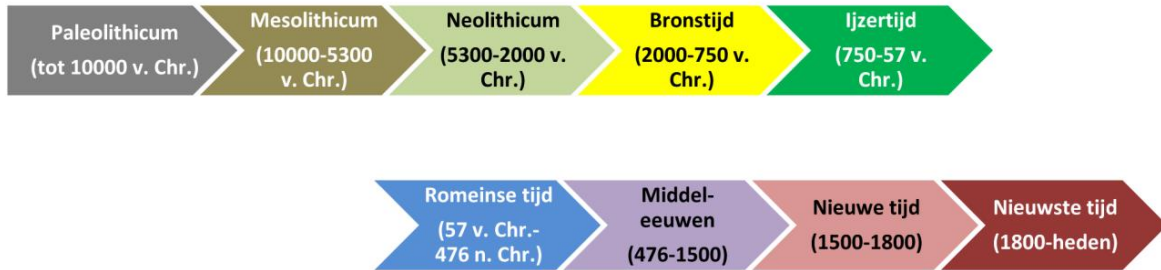
Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018A322

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/01/2018
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	26/01/2018
3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	29/01/2018
4	Overzichtskaart	Aanduiding zone waar geen bodemingrepen gepland worden	1:1	Digitaal	02/02/2018
5	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	02/02/2018
6	Topografische kaart	1928	1:1	Digitaal	29/01/2018
7	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel en Hillshade terrein en omgeving	1:1	Digitaal	26/01/2018
8	Doorsnede	Terreindoorsnede bestaande toestand	1:1	Digitaal	26/01/2018